

Lagutskottets betänkande

1984/85:18

om viss ändring i lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare

Sammanfattning

I betänkandet behandlas en motion (c) om ändring i lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare. I motionen begärs att lagen skall bli tillämplig också vid offentlig upphandling.

Utskottet avstyrker bifall till motionen och hänvisar till att den av motionärerna aktualiserade frågan ingående prövades då riksdagen antog lagen för knappt ett år sedan. Mot ställningstagandet reserverar sig utskottets m- och c-ledamöter.

Motionsyrkande

I motion 1984/85:295 av Martin Olsson m. fl. (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare att lagen även skall kunna tillämpas på upphandling för offentligt ändamål.

Gällande ordning

Lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare antogs av riksdagen våren 1984 och trädde i kraft den 1 juli 1984 (prop. 1983/84:92, LU 1983/84:30). Till grund för lagstiftningen låg ett av konsumentköpsutredningen avgivet betänkande, (SOU 1981:31) Avtalsvillkor mellan näringsidkare. Lagen gäller endast villkor som används i avtalsförhållanden mellan näringsidkare. Utanför tillämpningsområdet faller därför villkor som används av offentliga organ vid sådan upphandling som inte är hänförlig till näringsverksamhet, dvs. upphandling för offentliga ändamål.

Lagen innebär att en näringsidkare som har ställt upp ett oskäligt villkor när han ingår eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare kan förbjudas av marknadsdomstolen att i fortsättningen använda villkoret i liknande fall. Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Genom detta stadgande markeras att lagen i första hand syftar till att stärka de mindre företagens ställning.

Ansökan om förbud hos marknadsdomstolen får göras av en sammanslutning av näringsidkare eller av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp. Ett förbud av marknadsdomstolen kan förenas med vite.

Motionsmotivering

Motionärerna hänvisar till att såväl från två av de sakkunniga i konsumentköpsutredningen som i remissyttranden från riksrevisionsverket, näringsfrihetsombudsmannen och LRF framhölls att den nya lagen borde omfatta upphandling för offentligt ändamål. Motionärerna pekar vidare på att också lagrådet motsatte sig begränsningen av lagens tillämpningsområde. Lagrådet uttalade bl. a. att av likformighetsskäl borde en lagstiftning om förstärkt skydd mot oskäliga avtalsvillkor göras tillämplig inom i princip alla områden där avtal om sådana villkor kan komma i fråga. Lagrådet framhöll vidare att gränsdragningen kunde medföra tillämpningssvårigheter. Enligt motionärerna anslöt sig också marknadsdomstolens ledning till lagrådets uppfattning sedan propositionen avlämnats. Motionärerna delar den uppfattning som sålunda kom till uttryck under lagstiftningsärendets gång och anser att det med hänsyn till den offentliga upphandlingens betydelse för många näringsidkare är både inkonsekvent och otillfredsställande att den offentliga upphandlingen inte faller under tillämpningsområdet.

Frågans tidigare behandling

I samband med proposition 1983/84:92 om avtalsvillkor mellan näringsidkare behandlade utskottet tre motioner varitogs upp den nu aktuella frågan om lagstiftningens tillämpningsområde. Yttrande över propositionen i denna del och motionerna inhämtades från finansutskottet. I sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1983/84:30) framhöll lagutskottet i likhet med vad finansutskottet anfört att det av likformighetsskäl kunde vara befogat att den nya lagstiftningen blev tillämplig också på upphandling för offentligt ändamål. Ett ytterligare skäl för en sådan utvidgning av tillämpningsområdet var, fortsatte lagutskottet, att vissa gränsdragningsproblem kunde undvikas.

Vid en bedömning av frågan måste enligt utskottet emellertid beaktas att det inte hade visats eller ens gjorts sannolikt att oskäliga avtalsvillkor verkligen används vid offentlig upphandling. Utskottet pekade också på att sådan upphandling sker under insyn och kontroll från det allmännas sida. Även om lagen inte blev direkt tillämplig i andra fall än då upphandlingen utgör näringsverksamhet utgick utskottet från att statliga och kommunala organ tar vederbörlig hänsyn till de principer som lagen vilar på och till den praxis som kommer att utvecklas i marknadsdomstolen. I sammanhanget anmärkte utskottet att svårigheterna att dra en gräns mellan upphandling som sker i näringsverksamhet och offentlig upphandling i andra fall inte borde överdrivas. Vidare torde gränsdragningsproblemen aktualiseras endast i mycket få fall.

Sammanfattningsvis ansåg utskottet att det inte då fanns anledning att utvidga tillämpningsområdet för den föreslagna lagstiftningen. Skulle det så småningom visa sig att det finns behov av att också avtalsvillkor vid

upphandling för offentligt ändamål omfattas av lagen fick enligt utskottet frågan övervägas ånyo. Utskottet avstyrkte alltså bifall till motionerna.

Utskottet

I motion 1984/85:295 (c) tas upp en fråga om tillämpningsområdet för lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Lagen som trädde i kraft den 1 juli 1984 innebär att en näringsidkare, som har ställt upp ett oskäligt avtalsvillkor när han ingår eller avser att ingå ett avtal med en annan näringsidkare, kan förbjudas av marknadsdomstolen att använda villkoret i liknande fall. Lagen är tillämplig endast på villkor som används i avtalsförhållanden mellan näringsidkare och således inte vid upphandling för offentligt ändamål.

Motionärerna yrkar att regeringen skall framlägga förslag till ändring av lagen så att den kan tillämpas också vid offentlig upphandling. Motionärerna anser i likhet med vad som anfördes under lagstiftningsärendets gång från såväl lagrådet som vissa remissinstanser och ledamöter i konsumentköpsutredningen att det av likformighetsskäl och för undvikande av gränsdragningsproblem är angeläget att tillämpningsområdet utvidgas.

Utskottet erinrar om att den av motionärerna aktualiserade frågan ingående övervägdes av utskottet vid riksdagsbehandlingen av lagstiftningsärendet. Som framgår av redogörelsen ovan (s. 2 och 3) fann utskottet då inte anledning att utvidga tillämpningsområdet. Några omständigheter som bör föranleda att riksdagen nu, drygt ett halvår efter ikraftträdandet, frångår sitt ställningstagande har inte framkommit. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1984/85:295.

Stockholm den 19 februari 1985

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c)*, Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Arne Andersson i Gamleby (s)*, Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s)*, Berit Löfstedt (s) och Sven Skoglund (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Mona Saint Cyr (m), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c), Sigvard Persson (c) och Sven Skoglund (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att frågan om tillämpningsområdet för lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare ägnades stort intresse under lagstiftnings-ärendets gång. Som framhålls av motionärerna framfördes såväl under konsumentköpsutredningens arbete och remissbehandlingen som i lagrådet förslag om att också upphandling för offentligt ändamål skulle omfattas av den nya lagen. Lagrådet framhöll sålunda att av likformighetsskäl lagstiftningen i princip bör gälla alla områden där oskäliga avtalsvillkor kan förekomma samt att tillämpningsområdet kan medföra gränsdragningsproblem. Utskottet vill också hänvisa till vad lagrådet uttalade om det mindre lämpliga i en ordning som innebär att en näringsidkares möjligheter att komma till rätta med oskäliga avtalsvillkor skall vara beroende av i vilken form upphandlingar sker.

Lagutskottet kan helt ansluta sig till de synpunkter på frågan som bl. a. lagrådet, riksrevisionsverket och LRF fört fram. Också finansutskottet förklarade sig i sitt yttrande till lagutskottet dela lagrådets uppfattning. Med hänsyn till den offentliga verksamhetens stora omfattning och betydelse för många näringsidkare framstår det som både inkonsekvent och otillfredsställande att den offentliga upphandlingen skall vara undantagen. Inte minst med hänsyn till de mindre företagens intressen talar starka skäl för en lagändring. Utskottet tillstyrker således bifall till motionen.

dels att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:295 hos regeringen begär förslag till en sådan ändring av lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare att lagen blir tillämplig också på upphandling för offentligt ändamål.

Särskilt yttrande

Per-Olof Strindberg, Mona Saint Cyr, Allan Ekström och Sven Skoglund (alla m) anför:

Då lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare behandlades av riksdagen framhöll företrädare för moderata samlingspartiet i en reservation till lagutskottets betänkande att det fanns starka skäl mot den föreslagna lagstiftningen och yrkade avslag på propositionen. Vi har fortfarande samma uppfattning i frågan och anser således att lagstiftningen inte bort genomföras.